

НАШ ЈЕЗИК

ЛП св. 1

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Борђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Рецензенти

др Марта Бјелетић, др Ана Голубовић, др Рајна Драгићевић, др Александра Марковић, др Александар Милановић, др Милица Радовић Тешић, др Стана Ристић, др Марина Спасојевић, др Срето Танасић, др Данко Шипка

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа: Birograf comp d.o.o., Атанасија Пуље 22, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, св. 1 (1932/33) – год. 8, св. 1 (1941); Н. с. књ. 1, (1949/50)–. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 1932/33–1941; 1949/50– (Београд : Birograf comp). – 23 cm

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

НАШ ЈЕЗИК

Књига ЛП

Св. 1 (2021)

САДРЖАЈ

Ч л а н ц и

- Реконструкција самогласника у критичком издању Његошевог спјева
Шћейан Мали (хетеровокалски дифтонзи)
(РАДМИЛО Н. МАРОЈЕВИЋ) 1–31
- Узвик или ономатопеја: карактеристике и функције
(ТАЊА Ч. МИЛОСАВЉЕВИЋ) 33–43
- Симетрија антонимске везе придева српског језика у тесту контроли-
саних асоцијација (МИЛЕНА М. ЈАКИЋ ШИМШИЋ) 45–61
- Емоционално-експресивни глаголи у српском језику (лексичко-
-семантичка анализа) (АНА В. МИЛЕНКОВИЋ) 63–80

П р и л о г

- Лексема *йогода* у српском језику (ДРАГАНА М. РАТКОВИЋ) 81–91

Б и б л и о г р а ф и ј а

- Наш језик: bibliografia personalis* (I–VIII стара серија; I–LI нова серија)
(ВЛАДИМИР Б. ЖИВАНОВИЋ) 93–101

П р и к а з и

- Зборник радова *Нови ѝрилози срѣском ѝравоѝису*
(СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ) 103–107
- Милош Окука, *На ѝуѝевима сѝандардизације срѣског језика*
и усвајања Вуковог језика и ѝравоѝиса (АНА З. МАЦАНОВИЋ) 108–112
- Срето З. Танасић, *Прилози синѝакси срѣског језика*
(ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ) 113–119
- Никола Рамић, *Дијалекатѝска ријеч* (ТАЊА Ј. ТАНАСКОВИЋ) 120–128
- Зборник *Маѝице срѣске за филологију и лингвистѝику LXIII*
(НАТАША М. МИЛАНОВ) 129–132

**Одлука Одбора за стандардизацију српског
језика**

Закон о родној равноправности је закон против српског језика 133–136

In memoriam

Милорад Радовановић (СРЕТО З. ТАНАСИЋ) 137–141

Радмила Жугић (ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ) 143–146

Уређивачка политика 147–156

Упутство за припрему рукописа за штампу 157–164

Милоша Окука, *На ѱуѿевима сѿандардизације срѿског језика
и усвајања Вуковог језика и ѿравоѿиса**

Књига Милоша Окуке *На ѿуѿевима сѿандардизације срѿског језика и усвајања Вуковог језика и ѿравоѿиса* представља наставак ауторових дугогодишњих интересовања за одређена питања српске књижевнојезичке прошлости. Објављена је као трећа књига у оквиру лингвистичке едиције „Избор“ новосадског издавача Прометеј. На 636 страна налазе се 24 рада посвећена путевима стандардизације српског језика у првој половини 19. века, који су се огледали у Вуковој језичкој и правописној реформи и његовој борби са припадницима доситејевске традиције.

Уводни, први чланак у овој књизи односи се на кратак преглед књижевнојезичких превирања на прелазу из 18. у 19. век, која су претходила почетку стандардизације српског језика, а огледала су се у коегзистенцији и конкуренцији језичких израза и норми. У њему су своје место заслужено пронашли и пионирски покушаји кодификације језика до појаве Вука Стефановића Карацића (в. чланак „О почецима стандардизације српског језика“, стр. 7–12).

Остали радови окупљени у овој монографији, према нашем мишљењу, имају пет тежишта и на тај начин ће бити груписани и представљени у овоме тексту.

Прво тежиште односи се на самог Вука и његову делатност. Овде припадају чланци посвећени формирању Вуковог модела српског књижевног језика на свим језичким нивоима (ортографском, грама-тичком, синтаксичком, лексичком и стилском) и представљању правописне реформе, фази његовог кодификовања (с посебним освртом на нормирање књижевне екавице), као и Вуковој реконструкцији и допуни стандарда, с освртом на Даничићеве заслуге (в. радове: „Вуков модел српског књижевног језика и елаборација стандарда: Од *Писме-*

* Нови Сад: Прометеј, 2020.

нице (1814) до *Српског рјечника* (1818)“ (стр. 13–51), „Демонстарација новог књижевног језика: Вукова *Даница* 1826–1834. и кодификација екавске варијанте књижевног језика“ (стр. 96–117), „Вукове измјене и дораде стандарда и Даничићев удио у кодификацији српског језика“ (стр. 359–379)).

Прихватања вуковског књижевног (стандардног) језика чини друго тежиште ове књиге. Оно, пре свега, подразумева делатност присталица и следбеника Вукових језичких и ортографских реформаторских идеја. Ауторова систематична и прецизно спроведена анализа корпуса у виду пажљиво одабраних познатих (и мање познатих) дела Вукових истомишљеника указала је на њихову значајну улогу у прихватању Вукове реформе (в. радове: „Вукови сљедбеници у периоду од 1819. до 1830, посебно сарадници *Сербске Лѣтописи* Јефтимије Поповић и Стефан Стефановић“ (стр. 52–66), „За нову ортографију и српски књижевни језик. *Неколико њпредложенија* Емануила Коларовића из 1827. године“ (стр. 67–80), „Ако сви ’из таме у своју светлост дођу’: *Владимир* и *Косара* Лазара Лазаревића (1829), прва драма написана екавском варијантом књижевног језика“ (стр. 118–126), „’Србљин српски за Србље’: *Племениџа и силна љубов* Милоша Лазаревића (1831), први роман написан екавском варијантом књижевног језика“ (стр. 143–152), „’Кажи Ружо! тако т’ руменила, Није л’ људма памет одскочила’: *Нравоучиџелне басне у сѣихови* Исидора Стојановића (1833) у вуковском језичком и правописном руху“ (стр. 180–187), „Вуков правопис ће ’сигурно пре или после сви прихватити морати’: *Њке Черџе из љовѣсѣнице* *Сербскогъ књижесѣва* Јована Суботића из 1846. године“ (стр. 310–313) и „Од отпора и забрана до коначног усвајања Вуковог језика и правописа у Србији и Војводини“ (стр. 380–516)).

У наведеним радовима аутор одговара на веома значајна питања за историју српског књижевног језика и српску културу уопште, а то су: (1) кад је почело умножавање радова и књига штампаних Вуковом ћирилицом и како је то изгледало?; (2) ко су биле Вукове присталице и саборци, каква је била њихова делотворност и у којим су се српским гласилима онога времена јављали?; (3) какве су биле њихове концепције српског књижевног језика, писма и правописа и да ли су у потпуности одговарали Вуковим? Применом добрих вредносних критеријума при селекцији корпуса, а они су проистекли из ваљане анализе постојеће литературе, аутор научној и стручној јавности представља, из перспективе Вуковог утицаја на језик и стил њихових аутора, недовољно истражена књижевноуметничка дела, репрезентована свима трима књижевним родовима – лириком, епиком и драмом.

Треће тежиште ове књиге односи се на отпор према Вуковим реформаторским начелима и њиховим забранама. Од двадесетих година 19. века па до његове половине, у расправу о томе како српски језик, азбука и правопис треба да изгледају укључио се велик број ондашњих интелектуалаца. Како аутор запажа, „оно што је позитивно из тог бурног времена јесте то да су о језику промишљали многи и да је рођено више концепција српског књижевног језика које су се, на једној страни, супростављале Вуковој концепцији, или које су, на другој страни, усвајале неке Вукове ставове и модернизовале доситејевска књижевнојезичка одређења. Оне, те концепције, поред развоја науке и друштва, утицале су и на Вука да је он вршио корекције и допуне у стандардизацији српског језика и, у крајњој инстанци, водиле су бржем развоју књижевног језика и његовом богаћењу“ (стр. 81). Стога М. Окука представља Хацићев модел српског књижевног језика, елаборира Стејићеве ставове о језику и правопису, као и Петрановићеве идеје о тзв. општем, заједничком књижевном језику за све Србе, који би се базирао на сремском идиому (насупротив Вуковим залагањима да се народни језик издигне на ниво стандарда, у чијој је основици херцеговачко наречје) (в. радове „Српски пород у српском дому треба српско а не туђе рухо да носи: Од *Макровиоџике* (1826) до *Огледа умне науке или забаве за разумъ и срце* (1836) Јована Стејића“ (стр. 81–95), „Ја не знам шта је прост језик, само знам да оним нашим говори и прост и неппрост: *Разговоръ између Славеносрбљина и Србина* Јована Хацића из 1830. године“ (стр. 127–142) и „Теодор (Божидар) Петрановић контра Вук Караџић: *Нѣшто о књижевном’ зыку нашемъ* (1838)“ (стр. 211–216)).

Значај ауторових истраживања огледа се и у њиховој заснованости на богатој грађи која је ексцерпирана из релевантне граматичке литературе из 19. века. Тако се четврто тежиште ове књиге ослања на анализу различитих граматичких приручника и буквара штампаних у Вуковом добу (Вукова *Писменица*, троделна граматика П. Соларића *Вход к’ Писменицы и Ёзыкознанію*, *Србска Грамматика састављена за црногорску младежъ. Частъ њрва* Д. Милаковића и *Србска Грамматика или Писменица* Ј. Поповића). Тумачењу ових језикословних дела аутор је приступио имајући у свести да оне представљају огледало различитих концепција књижевног језика у анализираном периоду. Наиме, њихов језик, структура, теоријско-методолошке поставке, а, пре свега, специфичност метајезика односно језикословне терминологије као доминантног лексичког слоја у овим делима повезани су са специфичношћу књижевнојезичке епохе, будући да се, у време када су оне настајале,

прелазило из првобитне фазе конкуренције књижевнojeзичких норми у фазу нормирања тј. кодификовања и прихватања вуковског књижевног (стандардног) језика (в. радове „*Входъ к' Писменицы и езыкознанію Павла Соларића из 1832. године*“ (стр. 153–179), „*Србска Граммаѿика* Димитрија Милаковића (1838)“ (стр. 188–210), „*Србска Граммаѿика или Писменица* Јована Поповића (1843)“ (стр. 288–309), „Отварање пута уму њудском и буђење дара за писање: Буквари, њихов језик и писмо у Вуково доба“ (стр. 314–326) и „У жрвњу идеологија и разних концепција књижевног језика: Граматике српског језика од средине 4. до краја 7. деценије 19. вијека“ (стр. 327–358)). Тако се одраз књижевнojeзичких превирања директно може сагледати и у терминолошким променама које су водиле стабилизацији језикословне терминологије код Срба, до чега је дошло тек крајем 19. века.

Посебну занимљивост, коју можемо одредити као подгрупу претходне скупине, представљају ауторове анализе полемичких списа објављиваних у првој половини 19. века у часописима као што су *Сербскій Народній Листъ*, јавно гласило Вукових опонената, и *Пешићанско-Будимскій Скорошечка*, лист који је пружао потпору Вуку (в. радове „Позорница за језичке расправе и Вукове противнике: *Сербскій народній листъ (1835–1848)*“ (стр. 217–270), „С Вуком и (дјелимично) уз Вука: *Пешићанско-Будимскій Скорошечка (1842–1844)*“ (стр. 271–287). Нарочито бисмо истакли значај исцрпне библиографије језикословних прилога у *Скорошечки*, која ће проучаваоцима вуковске епохе засигурно служити као подстрек за даља истраживања.

На крају, али не и мање важно, своје место у овој књизи нашли су и текстови које бисмо сврстали у пету скупину, а посвећени су рецепцији Вукове књижевнojeзичке и ортографске реформе у околним земљама насељеним српским живљем – Црној Гори, Босни и Херцеговини и Српској Крајини (в. радове „Вуков језик и правопис и Црна Гора“ (стр. 517–554), „Вуков језик и правопис и Босна и Херцеговина“ (стр. 555–572) и „Вуков језик и правопис и Српска Крајина“ (стр. 573–596)).

Након представљених текстова следи списак литературе (стр. 597–626) и Именски регистар (стр. 627–636).

Да закључимо. Књига Милоша Окуке резултат је дугогодишњих истраживања, спроведених на богатом и разноврсном корпусу. Ослоњен на релевантне језичке изворе, аутор је овом књигом, пре свега, са различитих аспеката сагледао Вукову делатност на нормирању, тј. кодификовању српскога књижевног језика, као и утицај његових савременика (и поборника и противника), који су, први применом Ву-

кове књижевнојезичке и ортографске реформе у својим делима, а други оштрим критикама и замеркама, употпунили Вуков рад и подстакли бржи развој књижевног језика.

Књига *На њујевима стандардизације српског језика и усвајања Вуковог језика и њравоица* још једном потврђује теоријску и практичну спремност аутора за дијахронолингвистичко, социolingвистичко и културноисторијско сагледавање српске књижевнојезичке прошлости. Уверени смо да ће ово несумњиво вредно, значајно и поучно дело бити незаобилазна литература свим поштоваоцима Вуковог стваралаштва, као и свима онима који буду истраживали вуковску епоху.

*Ана З. Маџановић**

Институт за српски језик САНУ, Београд**

* randjelovicana@yahoo.com

** Овај текст финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору бр. 451-03-9/2021-14, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.